
Pratarmė

Žurnalo skaitytojams pateikiami penki straipsniai priklauso sveikatos sociologijos sričiai ir iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad nagrinėja nelabai svarbią ir siaurą sveikatos priežiūros temą – mediciniškai nepaaiškinamus negalavimus. Vis dėlto mediciniškai nepaaiškinamų negalavimų arba simptomų reiškinys kelia ypač aktualius šiuolaikinės sveikatos priežiūros klausimus. Ir ne tik dėl to, kad, užsienio tyrėjų teigimu, pirminės sveikatos priežiūros grandyje (pvz., šeimos gydytojai) net apie 50 proc. pacientų skundžiasi ilgalaikiais fiziologiškai nepaaiškinamais fiziniais negalavimais (ilgą laiką trunkantis nuovargis, įvairaus pobūdžio skausmai – krūtinės, galvos, nugaros, pilvo, sąnarių, galvos svaigulys, nepaaiškinamos kilmės alerginiai simptomai ir t. t.). Galima teigti, kad mediciniškai nepaaiškinami negalavimai provokuoja sveikatos priežiūros sistemą ir verčia ją permąstyti esmines pačios sveikatos ir ligos sampratos prielaidas, suvokti, kaip keičiasi pagrindiniai sveikatos priežiūros principai, ir kalbėti apie naujas sveikatos priežiūros raidos tendencijų galimybes.

Paradoksalu, bet pateikiamuose straipsniuose vartojamas *mediciniškai nepaaiškinami negalavimų* terminas tam tikra prasme yra anachronistinis, nes jis atsiranda žvelgiant iš dominuojančios biomedicininės sveikatos ir ligos sampratos prieigos. Žvelgiant iš šios prieigos perspektyvos ir tiriamas mediciniškai nepaaiškinamų negalavimų reiškinys. Ši prieiga negalavimų simptomams paaiškinti ieško objektyvių fiziologinių priežasčių ir gana skeptiškai žvelgia į negalavimo „nepaaiškinamumą“ arba apskritai nenori pripažinti šio reiškinio ypatingumo. Tačiau šiandien nėra kito jiems tinkamo pavadinimo, tad straipsniuose vartojome *mediciniškai nepaaiškinamų negalavimų* terminą. Šie negalavimai dažnai peržengia įprastinės ortodoksinės biomedicininės prieigos ribas, reikalauja praplėsti sveikatos ir ligos sampratą, taip pat keisti ir pačią pirminės sveikatos priežiūros paradigmą. Tai ypač pasakyтина žvelgiant iš postmodernios sociologijos perspektyvų. Postmodernios sociologijos teorijų požiūriu, mediciniškai nepaaiškinami negalavimai liudija tai, kad siekiant gerinti šiuolaikinę visuomenės sveikatos būklę jau nepakanka biomedicininės ar platesnės jos modifikacijos – psichobiosocialinės sveikatos sampratos.

Ji teigia, kad privalu kalbėti apie dar platesnį ligos sveikatos ir ligos suvokimą, kuriam priklausytų ir *mediciniškai nepaaiškinamų negalavimų* pavadinimu užkoduota nesveikata.

Pirminės sveikatos priežiūros sistemoje veikia trys socialiniai dalyviai – pacientas, medikas ir sveikatos priežiūros sistemos vadovai arba institucijos biurokratijos aukščiausioji grandis. Kiekvienas socialinis veikėjas turi skirtingą socialinę poziciją, statusą ir vaidmenį, todėl skirtingai traktuoja mediciniškai nepaaiškinamus negalavimus. Pirmame straipsnyje pateikiama bendra mediciniškai nepaaiškinamų negalavimų situacija šiuolaikinėje pirminės sveikatos priežiūros sistemoje. Aiškinama, kodėl šie negalavimai turėtų būti aktualūs vėlyvosios ar postmodernybės visuomenėms ir jų sociologijai. Antrame straipsnyje aptariama, kaip mediciniškai nepaaiškinami negalavimai susiję su tarptautine ligų klasifikacija, ir parodoma, kad tobulinant ligų klasifikaciją mėginama apimti ir postmodernistinę sveikatos bei ligų sampratą. Kituose trijuose straipsniuose, remiantis atliktais interviu ir anketine apklausa, analizuojamas trijų pirminės sveikatos priežiūros dalyvių požiūris į mediciniškai nepaaiškinamus negalavimus bei atskleidžiama, kokios sveikatos ir nesveikatos prieigos sampratos vyrauja pirminės sveikatos priežiūros sistemoje.

Publikacijos parengtos remiantis Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto „Mediciniškai nepaaiškinami negalavimai: iššūkiai pirminės sveikatos priežiūros sistemai“ (sutarties Nr. MIP-022/2011) rezultatais, todėl pirmiausia norėtume padėkoti šiai garbingai institucijai. Be šios paramos tyrimų ir jų rezultatų būtų tekę ilgiau laukti.

Taip pat norime padėkoti medikams – šeimos gydytojams, pirminės sveikatos priežiūros centrų vadovams, kurie geranoriškai atsiliepė į kolegų sociologų kvietimą ir sutiko dalyvauti interviu, tarpininkavo ieškant pacientų ir pateikė naudingų patarimų. Dėkojame studentams, padėjusiems tvarkyti apklausų ir interviu duomenis.

Vylius Leonavičius,
sudarytojas